

**سیر تحول دانش حقوق اساسی
در دوره پس از انقلاب اسلامی در ایران**

مؤلف:

علی رحیمی

۱۳۹۹

- سرشناسه : رحیمی / ۱۳۲۰-
 عنوان و نام پدیدآور : سیر تحول دانش حقوق اساسی در دوره پس از انقلاب اسلامی ایران / مولف: رحیمی.
 مشخصات نشر : تهرانک مهر کلام، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری : ۲۱۶ ص.
 شابک : 978-622-6896-24-5
 وضعیت فهرست نویسی : قیفا
 یادداشت : کتابنامه: ص ۲۰۹.
 موضوع : قانون اساسی -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۴
 موضوع : Constitutions -- History -- Iran -- 20th century
 موضوع : حقوق اساسی -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۴
 موضوع : Constitutions history -- Iran -- 20th century
 موضوع : قانون اساسی -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳
 موضوع : Constitutions -- History -- Iran -- 19th century
 موضوع : اصلاحیه‌های قانون اساسی
 موضوع : Constitutional amendements
 رده بندی کنگره : KMH۲۰۶۴
 رده بندی دیویی : ۳۴۲/۵۵۰۲۳
 شماره کتابشناسی ملی : ۶۰۸۸۳۱۱

دفتر مرکزی: تهران، میدان انزلی، خیابان منیری جاوید، پلاک ۷۴

فروشگاه: تهران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، پلاک ۸۶

شماره تماس: ۶۶۴۶۳۲۴۵ - ۶۶۴۶۳۲۴۵

www.mehrekalam.ir

سیر تحول دانش حقوق اساسی در دوره پس از انقلاب اسلامی در ایران

مؤلف: علی رحیمی

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰ نسخه

چاپ: غزال

صفحه‌آرایی: بنیامین غفاری

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به انتشارات مهرکلام است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۹۶-۲۴-۵

فهرست مطالب

۹	سخن نو سنده
۱۱	مقدمه
۱۵	بخش اول: مفاهیم مبانی و منابع قانون اساسی
۱۷	مقدمه
۱۹	فصل اول: مفهوم، تعریف اقسام قانون اساسی
۱۹	مبحث اول: تعاریف و مفاهیم
۱۹	گفتار اول: مفهوم قانون اساسی
۲۱	بند اول: مفهوم حقوق اساسی
۲۳	بند دوم: انتظام عناصر قدرت و آزادی
۲۵	گفتار دوم: تعریف قانون اساسی
۲۷	بند اول: معنای شکلی
۲۷	بند دوم: معنای ماهوی
۲۹	گفتار سوم: اقسام قانون اساسی
۲۹	بند اول: قانون اساسی مدون و غیر مدون
۳۱	بند دوم: قانون اساسی با متن واحد و با متن متعدد
۳۱	بند سوم: قانون اساسی، با ارزش واحد متن و با ارزش متفاوت متن
۳۲	مبحث دوم: موارد پیدایش منشاء وضع قانون اساسی در ایران
۳۴	گفتار اول: منشاء وضع قانون اساسی
۳۴	بند اول: ابتکار یک جانبه فرمانروا یا هیئت حاکمه
۳۴	بند دوم: اراده عمومی
۳۶	بند سوم: منشاء قانون اساسی پس از انقلاب اسلامی ایران
۳۶	الف) قانون اساسی سال ۱۳۵۸

۳۷	 (ب) قانون اساسی اصلاحی سال ۱۳۶۸
۳۹	 فصل دوم: پیشینه تاریخی حقوق اساسی در ایران
۳۹	 مبحث اول: مبانی حقوق اساسی ایران
۴۰	 گفتار اول: خطوط کلی و قوانین اساسی ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶
۴۰	 بند اول: قوانین اساسی ۱۲۸۵
۴۴	 بند دوم: قانون اساسی ۱۲۸۶
۴۵	 بند سوم: اصول هفت گانه کلیات متمم قانون اساسی ۱۲۸۶
۴۷	 گفتار دوم: مقایسه قانون اساسی مشروطه و جمهوری اسلامی ایران (آزادی‌های مدنی، سیاسی و اجتماعی)
۴۷	 بند اول: حقوق مدنی (مشروطه و جمهوری اسلامی)
۵۱	 بند دوم: حقوق سیاسی (مشروطه و جمهوری اسلامی)
۶۱	 بند سوم: حقوق اجتماعی
۶۳	 مبحث دوم: اندیشه‌های قانون خدایی در ایران
۶۴	 بند اول: هرج و مرج
۶۷	 بند دوم: ارتباط با کشورهای دیگر، آغاز قانون خواهی
۶۹	 بند سوم: تحلیل نظام قضائی ایران در آستانه مشروطه
۷۱	 گفتار اول: چگونگی تهیه، تنظیم و تصویب قانون اساسی مشروطیت و متمم آن
۷۵	 بند اول: متمم قانون اساسی مشروطیت
۸۴	 بند دوم: نقاط ضعف قانون اساسی مشروطیت
۸۵	 گفتار دوم: سرگذشت قانون اساسی بعد از انقلاب اسلامی
۸۹	 بخش دوم: تحولات حقوق اساسی در دوره پس از انقلاب اسلامی
۹۱	 مقدمه
۹۳	 فصل اول: سیر تدوین و تصویب قانون اساسی بعد از انقلاب اسلامی
۹۳	 مبحث اول: مراحل تدوین و تصویب قانون اساسی
۹۳	 گفتار اول: تدوین پیش نویس قانون اساسی
۹۶	 بند اول: ارائه به افکار عمومی
۹۷	 بند دوم: بررسی نظرات مراجع حوزه‌ی علمیه قم و سایر پیشنهادات
۹۷	 بند سوم: بررسی تذکرات رهبر انقلاب اسلامی
۱۰۰	 بند چهارم: بررسی نظرات جامعه مدرسان حوزه علمیه قم

بند پنجم: بررسی پیش نویس در شورای انقلاب.....	۱۰۱
بند ششم: بررسی و تنظیم پیش نویس قانون اساسی به عنوان لایحه‌ای در کابینه‌ی دولت موقت.....	۱۰۱
بند هفتم: تشکیل مجلس بررسی نهایی پیش نویس قانون اساسی.....	۱۰۲
بند هشتم: تشکیل دبیرخانه‌ی مجلس بررسی نهایی قانون اساسی.....	۱۰۳
بند نهم: ایجاد کمیسیون‌های تخصصی در مجلس بررسی نهایی قانون اساسی.....	۱۰۴
بند دهم: تشکیل جلسه‌های عمومی بررسی نهایی قانون اساسی.....	۱۰۵
بند یازدهم: بررسی مجدد و بازبینی مصوبات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی.....	۱۰۶
بند دوازدهم: بررسی نهایی در مجلس خبرگان.....	۱۰۷
بند سیزدهم: همه پرسى و تصویب نهایی.....	۱۰۷
گفتار دوم: مجلس خبرگان قانون اساسی.....	۱۰۹
بند اول: ضرورت تشکیل مجلس خبرگان.....	۱۱۰
بند دوم: آیین نامه خبری مجلس خبرگان.....	۱۱۲
بند سوم: نقش شهید بهشتی در تشکیل مجلس خبرگان.....	۱۱۳
مبحث دوم: دیدگاه‌های شخصیت‌ها احزاب و گروه‌های سیاسی پیرامون حقوق و آزادی‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۱۵
گفتار اول: دیدگاه‌های شخصیت‌های تأثیرگذار بر انقلاب پیرامون حقوق و آزادی‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۱۶
بند اول: امام خمینی(ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی.....	۱۱۶
بند دوم: شهید مرتضی مطهری.....	۱۱۷
بند سوم: شهید سید محمدحسینی بهشتی.....	۱۱۸
بند چهارم: حضرت آیت الله خامنه‌ای.....	۱۱۹
گفتار دوم: دیدگاه‌های گروه‌ها و جریان‌های سیاسی پیرامون قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۲۱
بند اول: نهضت آزادی.....	۱۲۱
بند دوم: جبهه ملی.....	۱۲۲
بند سوم: حزب توده.....	۱۲۷
بند چهارم: سازمان‌های چریکی.....	۱۳۰
فصل دوم: تحولات قانون اساسی بعد از انقلاب جمهوری اسلامی ایران.....	۱۳۳

مبحث اول: تحولات در زمینه حقوق و آزادی در قانون اساسی بعد از انقلاب اسلامی

ایران.....	۱۳۳
گفتار اول: انواع حقوق اساسی مردم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۳۳
بند اول: حقوق مدنی.....	۱۳۳
بند دوم: حقوق سیاسی.....	۱۴۴
بند سوم: حقوق اجتماعی.....	۱۴۷
گفتار دوم: تضمین آزادی در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۵۰
بند اول: حقوق و آزادی‌های جسمی.....	۱۵۱
بند دوم: حقوق و آزادی‌های مربوط به اندیشه و بیان.....	۱۵۴
بند سوم: حق امنیت قضایی.....	۱۵۷
بند چهارم: حق و آزادی‌های مدنی.....	۱۵۹
گفتار سوم: زمینه‌ها، اصل تضمین حقوق و آزادی‌های فردی.....	۱۶۱
بند اول: التزام عملی دولت در تضمین حقوق و آزادی فردی.....	۱۶۱
بند دوم: اعتقاد عمومی به اصل حقوق و آزادی‌های فردی.....	۱۶۲
گفتار چهارم: تضمینات عام قانون اساسی برای تضمین حقوق و آزادی‌های فردی.....	۱۶۳
بند اول: نفس وجود قانون اساسی.....	۱۶۴
بند دوم: محدودیت بازنگری در پاره‌ای از موضوعات قانون اساسی.....	۱۶۵
بند سوم: اصل حاکمیت قانون.....	۱۶۶

مبحث دوم: تضمینات اجرایی حقوق و آزادی‌های فردی در قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران.....	۱۷۰
گفتار اول: اصل تفکیک قوا و تقسیم قدرت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۷۰
بند اول: قوه مقننه.....	۱۷۱
بند دوم: قوه مجریه.....	۱۷۶
بند سوم: قوه قضائیه.....	۱۸۹

گفتار دوم: دیوان عدالت اداری و حمایت از حقوق و آزادی‌ها در قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران.....	۱۹۹
گفتار سوم: سازمان بازرسی کل کشور.....	۲۰۳
مؤخره.....	۲۰۵
فهرست منابع و مآخذ.....	۲۰۹

سخن نویسنده

انقلاب مشروطه، نقطه عطفی شگرف و اساسی در قانون حوادث و تحولات اجتماعی سیاسی ایرانیان است که دوگانگی و شکافی را جامعه سیاسی نهادینه کرده است که هم در دوره حکومت و هم در تقابل حاکمیت و نیروهای جامعه در تعریف شرایط مطالبات و حکمرانی بر نهادهای قدرت تا وضعیت فعلی نیز ادامه دارد. هدف اصلی انقلاب مشروطه مهار کردن قدرت حاکمه شاه و نیز دادن آزادی های مدنی- سیاسی به رعیت بود که خود را غلام و بنده پادشاه خود می دانستند. همه این خواست ها می توانست در مفهومی به نام قانون خلاصه و ابراز شود. بنابراین، مفهوم قانون از مفاهیم بنیادین و در بین حال، چالش برانگیز در نهضت مشروطه خواهی ایران بوده است. اهمیت موضوع به آن اندازه است که شاید بتوان ریشه بحران مشروطیت در ایران را عدم توفیق در ارائه مفهومی روشن از قانون دانست.

نتیجه این بحران و ناکامی در برپا داشتن قانون و نیز نهادهای مرتبط با آن، نیم قرن بعد خود را در انقلاب دومی نشان داد که حاصل جمع اراده ی مردمی بود که به دنبال محقق کردن آزادی های قانونی خود در آن بودند. انقلاب جمهوری اسلامی؛ قانون را در آزمونی دیگر در تقابل با دین اسلام و قرائت های شریعت گونه

از آن قرار داد که در این بافت اجتماعی و دینی، آزادی های مدنی و محدودیت های دولت در عدم تجاوز به این حریم، حدود و صغور میافت.

تجربه چهار دهه حکومتی مبتنی بر اسلام و جمهوریت بعد از وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، نشان داده است که نه تنها این بحران ریشه کن نشده است، بلکه هر روز عمیق تر و شکاف آن بیشتر می شود. تحلیل جنبش های اجتماعی و آرایش گفتمانی گروه های قدرت در طیف ها و حزب های مختلف از یک سو و شیوه های قانونی گذاری و تفسیرهایی که می بایست بر اساس اصول اسلام صورت گیرد؛ از سویی دیگر، نشان نش و برخورد میان اندیشه های متفاوت در باب همین مساله حل نشده و ریشه دار، تا بیخ تحولات معاصر ایران است.

این کتاب با بررسی سیر تحولات دانش حقوق اساسی بعد از وقوع انقلاب اسلامی، درصدد است تا به لحاظ حقوقی این نواگاری ها و تضادها را بشکافد و با نگاه علمی و با ارجاع به اسناد حقوقی این دوران و در بستری تاریخی - اجتماعی، مسیر این تحولات را بررسی کند.

علی رحیمی

زمستان ۱۳۹۸